

Charakter prawny i rola tez prawnych uchwalanych przez polskie (nieniemieckie) sądy apelacyjne w Generalnym Gubernatorstwie w okresie II wojny światowej

Wraz z utworzeniem Generalnego Gubernatorstwa (dalej jako: GG) okupanci podjęli dwie bardzo istotne decyzje z punktu widzenia prawnego. Przede wszystkim pozostawiono w mocy obowiązującej przedwojenne polskie prawo. Obowiązywało ono o ile „nie sprzeciwiało się przejściu administracji przez Rzeszę Niemiecką”. Po drugie zdecydowano się na wprowadzenie dualistycznego modelu sądownictwa, obok utworzonego sądownictwa niemieckiego działało sądownictwo polskie (nieniemieckie), którego organizacja oparta została na przedwojennym ustroju sądownictwa powszechnego. Najważniejszą wprowadzoną zmianą była likwidacja Sądu Najwyższego. Struktura sądownictwa polskiego (nieniemieckiego) ograniczała się więc wyłącznie do sądów grodzkich, sądów okręgowych i sądów apelacyjnych.

W wyniku przeprowadzonych badań wstępnych udało się ustalić, że sądom apelacyjnym przekazana została kompetencja do uchwalania tez prawnych. Kierownik projektu zakłada, że była to instytucja, która zastępowała istniejącą w systemie prawa II RP instytucję zasad prawnych, uchwalanych przez Sąd Najwyższy w celu sprawowania ogólnego nadzoru judykacyjnego nad sądami niższej instancji. Dlatego obie instytucje prawne zostaną ze sobą porównane. Badaniu podlegała będzie kwestia procedury uchwalania tez prawnych, w jakich sytuacjach były one formułowane, w jaki sposób i czy w ogóle były one publikowane oraz czy o uchwalonych tezach informowano sądy w pozostałych dystryktach. Inna przyjęta hipoteza badawcza zakłada, że w każdym z dystryktów procedura uchwalania oraz rola tez prawnych była podobna i pomimo wprowadzonego policentrycznego systemu, sądy były informowane o uchwalonych tezach w innych dystryktach, co wpływało na ujednoczenie orzecznictwa w całym GG. Wstępnie przyjmuje się także, że tezy prawne miały charakter czysto jurydyczny i nie były wykorzystywane do upolityczniania prawa w duchu nazistowskim. Powyższe cele badawcze będą służyły określeniu statusu tez prawnych i ich roli w systemie „prawa” GG. Jeżeli uda się odnaleźć odpowiednią ilość tez prawnych zostaną one opracowane za pomocą statystycznych metod ilościowych w celu zbadania, który sąd apelacyjnych uchwalił najwięcej tez, w jakich sprawach oraz czego (jakiej podstawy prawnej) dotyczyły głównie tezy.

Z badań wstępnych wynika również, że tezy prawne były najprawdopodobniej regulowane przez tzw. „prawo powielaczowe”, niepublikowane akty normatywne wydawane przez administrację publiczną. Zmusza to więc kierownika projektu do przeprowadzenia kwerendy archiwalnej w celu odnalezienia podstaw prawnych badanej instytucji oraz samych tez prawnych. Wykorzystana zostanie także literatura naukowa dotycząca przedmiotowych kwestii oraz inne pomocne źródła. Odnalezione przepisy prawne zostaną poddane analizie w odpowiednim kontekście historycznym.

Organizacja i funkcjonowanie sądownictwa polskiego (nieniemieckiego) w GG nie było do tej pory przedmiotem szczegółowych badań. Pojedyncze prace charakteryzują jedynie podstawy organizacyjne tego pionu sądownictwa, w oparciu o rozporządzenia generalnego gubernatora. Rezultaty projektu będą więc wypełniały istotną lukę w zakresie rozumienia systemu „prawa” i sądownictwa w GG, stanowiąc jednocześnie wprowadzenie do rozpoczęcia badań nad polskim prawem sądowym w GG.

W szerszym kontekście rezultaty badań, zwłaszcza odnalezione tezy prawne, mogą posłużyć badaczom prawa dogmatycznego do wzbogacenia materiału badawczego o przykłady oraz sposoby interpretacji określonych instytucji prawnych w specyficznych, znacznie odmiennych warunkach społeczno-gospodarczych.